

Razvijanje vještina za 21. stoljeće kroz nastavu Povijesti

Vedran Stanić, mag. hist.

Osnovna škola Finida, Osnovna škola
Poreč

Živimo u svijetu konstantnih i brzih promjena, svijetu u kojem se svakodnevno pojavljuju nove tehnologije, novi probitci u znanosti. U posljednjih desetak godina tehnologija je strahovito napredovala i dojam je kako se svakim danom taj napredak sve više ubrzava i odmiče kontroli. Otad se prije godinu dana pojavila umjetna inteligencija otvorila su se vrata nevjerojatnim mogućnostima, ali i opasnostima koje razvoj tehnologije nosi sa sobom. U drugu ruku, to je svijet koji ulazi u novu eru nesigurnosti, ili je već ušao. Zlatno doba, koje je trajalo od kraja Drugog svjetskog rata pa do početka 21. stoljeća, koje je nudilo sigurnost zaposlenja, mir, povjerenje u znanost i u državne institucije, dobar životni standard, barem za one koji su živjeli u zapadnim demokratskim sustavima, prolazi. Mnogi se analitičari slažu kako je svijet već ušao u novo doba nesigurnosti, gdje će jaz između bogatih i siromašnih biti sve veći, a nesigurna egzistencija sve češća pojava. U takvom će svijetu pojava lažnih vijesti dobiti plodno tlo, a pokreti koji stvaraju atmosferu straha i potrebu za obranom od nekoga ili nečega dodatno ojačati. Pandemije, koje se pojavljuju sezonski i zahvaćaju sve veći broj ljudi, dodatno će doprinijeti atmosferi straha i nepovjerenju u znanost te širenju lažnih vijesti. Uza sve to, pojavljuju se novi ratovi između starih protivnika, koji su dugo vremena živjeli ili bar pokušavali živjeti u miru. Migracije kao posljedica tih ratova, ali i loših životnih uvjeta, prisutne su svakodnevno. Iako su migracije, pojava koja je oduvijek postojala u povijesti i nije ništa novo, poplava migranata u Europi u posljednjih desetak godina izazvala je veliku pažnju i čuđenje. Svim ovim pojavama treba dodati i klimatske promjene, svakodnevno uništavanje planeta i potrebu za brзом, efikasnom i hitnom reakcijom na ekološke probleme. Sve to događa se u trenutku kad se gubi povjerenje u znanost, a razne teorije koje nemaju konkretnog temelja dobivaju sve širu publiku.

Postavlja se pitanje na koji način odgajati buduće generacije za svijet s takvim izazovima i za svijet budućnosti? Koje su to vještine koje će morati imati da bi se nosile s izazovima budućnosti. Sigurno je i jasno kako vještine koje su bile potrebne našim roditeljima za život i normalno funkcioniranje u svijetu rada, nisu jedine vještine koje će biti potrebne naraštajima koji su rođeni, primjerice, 2010. godine. Mnoga današnja zanimanja nisu ni postojala prije pet ili deset godina (Dimić Vrkić, 2013). Što će tek biti za pet ili deset godina? Vještine koje omogućavaju: brzo prilagođavanje na novu situaciju i brzo učenje, prepoznavanje manipulacija, razlikovanje lažnih vijesti, kreiranje održive budućnosti te očuvanje mira u svijetu, razumijevanje promjena u svijetu oko sebe, ključne su vještine za život u 21. stoljeću (Dimić Vrkić, 2013). Škola, ali i obitelji, ima ulogu pripreme novih naraštaja za budućnost i razvijanja vještina za budućnost. Pitanje koje si postavljamo jest kako svaki pojedini predmet može odgovoriti na navedene izazove? U nastavku ću se osvrnuti na to kako se kroz nastavu Povijesti mogu razvijati vještine potrebne za budućnost.

Vještina brzog učenja i prilagođavanja na novu situaciju bit će jedna od najpotrebnijih u budućnosti. Narav poslovanja i trendovi u poslovima učestalo se mijenjaju što iziskuje sposobnost konstantne prilagodbe i konstantnog učenja. Možda nećemo stalno mijenjati poslodavca, ali ćemo mijenjati naučene obrasce, modificirati ih i prilagođavati se novim situacijama. Češće nego ikada prije. Kako bi mogli pratiti i prilagođavati se konstantnim promjenama, potrebna je sposobnost i brzina u obradi velikih količina informacija. U današnjem svijetu nije toliko izazovno pronaći informaciju, koliko pronaći pravu informaciju i adekvatno je obraditi. To podrazumijeva da znamo kako i gdje pronaći informacije, evaluirati ih, procijeniti jesu li pouzdane ili nisu te interpretirati ih i prenijeti u svoj posao. Pri tome, u moru informacija, važno je znati na koji način odabrati one koje su nama najpotrebnije. Ono što s učenicima kroz nastavu Povijesti učimo pronalazak je prave informacije, obrada i primjena informacije. Istraživački zadatci odličan su način za vježbu pronalaska, evaluacije, analize i interpretacije informacija. Rad na tekstu, kad učenik mora prepoznati i pronaći određene podatke i donijeti zaključak na osnovi pročitanog, razvija sposobnost prepoznavanja bitnih od nebitnih informacija. Tu su i razne analize povijesnih izvora: slikovnih, materijalnih, pisanih i zvučnih pri čemu učenici razvijaju sve ove bitne vještine: pronalaska, analize, razlikovanje bitnog od nebitnog, evaluacije i donošenja zaključka. U nastavi Povijesti to su povijesne teme ili teme vezane uz kurikulum i gradivo, međutim nije bitna tema koliko sama vještina koju razvijaju. Alati poput umjetne inteligencije od velike su pomoći u pronalasku informacija. Međutim, analiza, evaluacija i primjena tih informacija i dalje ostaje na nama.

U drugu ruku, kroz nastavu Povijesti učenici se upoznaju s činjenicom da se svijet konstantno mijenja. Sama svijest o promjeni ljudi, svijeta, okolnosti te potrebe prilagodbe tim promjenama doprinosi tome da učenici budu spremni na život u takvom svijetu.

Prepoznavanje manipulacija i razlikovanje lažnih vijesti druga je vještina koja se nadovezuje na prethodnu jer ima veze s obradom i interpretacijom informacija. Uz sve prednosti koje nam nosi dostupnost informacija, umjetna inteligencija, umreženost kroz društvene mreže i sl., prostor manipulaciji i širenju lažnih vijesti ogroman je. Svjedoci smo pojave raznih točnih i netočnih informacija s pandemijom koronavirusa i koliko zbunjenosti i nesigurnosti može izazvati takva jedna pandemija. Uzrokovala je toliko podijeljena mišljenja da se samo društvo počelo dijeliti. Iza svega toga stoji poplava raznih informacija o koronavirusu i nesposobnost ljudi da procesuiraju sve te silne informacije. Odličan film o izlasku Velike Britanije iz Europske unije, Brexit: The Uncivil War, prikazuje kako se kroz društvene mreže, medije, širenjem lažnih ili polovičnih informacija mogu postići ciljevi koje želimo, odnosno kako se lako može manipulirati ljudima. Manipulacija je nešto s čime će se čovječanstvo morati pozabaviti u budućnosti jer razvojem tehnologije mogućnosti za manipulaciju postaju sve veće. Kroz nastavu Povijesti kod učenika razvijamo vještinu razlikovanja činjenica od interpretacija. Učenici uče o vrstama manipulacije kroz povijest i na koji je način propaganda utjecala na važne povijesne događaje. Tako uče o važnosti prepoznavanja propagande. Kroz analize fotografija, plakata, novinskih tekstova o važnim događajima, kao što su svjetski ratovi i sl., upoznaju se s raznim metodama manipulacija i propagande. Vježbaju vještine prepoznavanja propagande i manipulacije u današnjem svijetu (Council of Europe, 2018). Ono što kroz nastavu Povijesti učimo učenike jest da uvijek trebaju provjeriti tko stoji iza određenog teksta, izvora, koja je namjera tog teksta, s kojim je ciljem pisan. Učimo ih da razumiju različite interpretacije i poglede na isti događaj kroz multiperspektivnost u nastavi. Ono ključno što nastava Povijesti može ponuditi o ovoj temi razvijanje je kritičkog mišljenja. Kritičko mišljenje podrazumijeva: provjeravanje informacija, razlikovanja činjenica od interpretacije, sposobnost pronalaženja pravih izvora informacija i, što je najbitnije, propitkivanje. Svaku važnu informaciju treba provjeriti prije nego li joj vjerujemo. Kritičko mišljenje može donijeti mir i stabilnost te trezvenost, koja je itekako potrebna kad se pojavi neka nova pandemija, rat ili sukob (Buchberger, Bolčević i Kovač, 2017).

Sukobi na Bliskom istoku i rat u Ukrajini podsjetili su nas na činjenicu kako ratovi možda nikad neće biti gotovi. Međutim, ono što će uvijek biti zadaća čovječanstva jest pokušati očuvati mir u svijetu. U budućnosti će to biti još teže jer će uz razvoj tehnologija i društvenih mreža prostor manipulaciji ljudima bit još veći i širi. Nastava Povijesti može na više načina doprinijeti ovom problemu. Prije svega, učenici uče o svim mogućim strahotama velikih svjetskih ratova u 20. stoljeću, ali i ranije, te se tako senzibiliziraju za patnje ljudi uzrokovanih ratom. Postaju otporniji na manipulaciju i ratnu propagandu. Kako bi izbjegli sukobe, potrebno je razumjeti drugu stranu, odnosno razumjeti tuđu percepciju. Tu dolazimo do multiperspektivnosti u nastavi Povijesti koju možemo razvijati na razne načine i kroz razne teme. Kroz vještinu multiperspektivnosti učenici razvijaju sposobnost pristupanje problemu iz više kutova i razumijevanju onog drugog što otvara mogućnost za rješavanje sukoba i daje šansu miru. Jedna od važnih sastavnica razbijanje je straha od drugog i drugačijeg, drugih kultura i učenje na koji način možemo razvijati suživot. Nastava Povijesti kroz teme koje se obrađuju senzibilizira učenike za druge i drugačije, za druge kulture (Council of Europe, 2018). Učenici uče o njima. Primjerice, o temi migranata i migracija učenici uče već u petom i šestom razredu osnovne škole kad uče kako ljudi oduvijek migriraju u potrazi za boljim životom te kako to nije ništa novo. Već tu stvaraju drugačiji pogled na današnje migrante u našoj blizini jer shvaćaju da to nisu neki ljudi koji su se tek sad pojavili i traže od nas nešto. Uče kako su migracije prirodna stvar te kako živimo u trenutku povijesti kad su i nama blizu, a kako ćemo reagirati na njih, jako je važno. Razbijanje straha od teme migranata, migracija važna je početna točka kako bi ih mogli razumjeti i pristupiti na adekvatan način. Tu se onda nadovezuje tema upoznavanja kulture i prostora ljudi koji migriraju te razloga njihove migracije. Velika je razlika između čovjeka i njegovog odnosa prema migrantima ako on poznaje i razumije sve navedeno ili ne poznaje. Strah je okidač, a do straha dolazi kad se suočimo s nečim nepoznatim. Primjer dobre prakse odnosa prema migrantima također je tema koja se može učiti kroz nastavu Povijesti, a doprinosi boljem suočavanju s ovim problemom današnjice. Ovdje sam na primjeru migracija opisao na koji način nastava Povijesti može utjecati na naš odnos o ovoj temi i očuvanje mira u svijetu, a to se isto tako može primijeniti na razne teme kojih je pregršt u nastavi Povijesti u svim razredima. Nabranjanja svih primjera prelazi formu ovog članka, međutim to može biti posebna tema za raspravu ili za članak.

Održiva budućnost, održivost, jedna je od popularnijih riječi današnjice. Održiva budućnost predstavlja stvaranje jedne vrste otpornosti i dugoročnog opstanka. Odnosi se na ekologiju, očuvanje planeta, ali i otpornost čovječanstva na razne povijesne lomove: financijske, ekološke, zdravstvene i sl. Jednom riječju, stvaranje mehanizama za otpornost društva kad dođu teška vremena. Kroz nastavu Povijesti stvaramo svijest o svim ovim mogućim problemima koji nas mogu dočekati u životu. Učimo kako su se ljudi nosili s njima, kako su ih prebrodili te koje su šire posljedice imale određene odluke ljudi. Ono što nas povijest može naučiti jest da iza svakog napretka stoji neka cijena koja se treba platiti i da je potrebno biti svjestan toga. Na primjer, kad je počela industrijska revolucija, ljudi nisu bili svjesni koje će ekološke posljedice ostaviti za planet. Sad to znamo, stoga kad razvijamo tehnologije budućnosti, u startu gledamo na koji način će pozitivno ili negativno utjecati na čovječanstvo i što možemo napraviti da smanjimo negativan utjecaj. Razumijevanje procesa u ljudskom razvoju, negativnih i pozitivnih strana, mijena i promjena. Razumijevanje kako svaka promjena može donijeti nešto dobro i loše te da treba biti svjestan toga i predvidjeti što bi moglo biti dobro, a što loše. Razumijevanje slijeda uzroka i posljedica, kako se ništa ne događa slučajno te kako sve ima svoje uzroke i posljedice. To je ono što nam nastava Povijesti nosi. To su vještine koje možemo razvijati kroz nastavu Povijesti, a koje će biti bitne za održivu budućnost i za svakoga od nas. Nevažno je hoće li učenici biti povjesničari u budućnosti, međutim vještine koje stječu kroz nastavu Povijesti te svijest koju razvijaju koristit će im u bilo kojem poslu u budućnosti. Bio netko marketinški stručnjak, IT developer, programer, doktor, novinar itd., shvaćanje procesa u svome radu, promjena, predviđanje negativnih i pozitivnih učinaka, uzročno-posljedično zaključivanje, bit će od velike važnosti. Ovo su samo neki primjeri na koji način razvijamo vještine koje su bitne za održivu budućnost.

Kako bismo mogli živjeti svjesni svega što sam naveo i reagirati ispravno, potrebno je razumjeti svijet oko sebe i promjene koje se događaju. Događaji se odvijaju brzo, promjene su konstantne, mediji nas bombardiraju svakojakim informacijama, točnim, netočnim, provjerenim, neprovjerenim. Prosječan čovjek dnevno dobiva više informacija nego ikada u povijesti. Pitanje je procesuiranja svih tih informacija i razumijevanja svijeta oko sebe. Kako bismo mogli razumjeti svijet oko sebe i procesuirati sve te silne informacije, potrebne su nam vještine koje sam naveo. Međutim, potrebno je i razumjeti kako događaji u svijetu utječu na nas, promjene koje se događaju osjećamo i mi, nekad s manjom, nekad s većom odgovorom, ali osjećamo ih. Stoga je sama razina svijesti o tome bitna, razumijevanje na koji način svjetski događaji mogu utjecati na našu svakodnevnicu i na naš život. Nastava Povijesti podiže tu razinu svijesti o isprepletenosti svjetskih zbivanja (Council of Europe, 2018) Razvija vještinu uzročno-posljedičnog zaključivanja. Osim razumijevanja promjena u svijetu oko sebe, važno je predviđanje mogućih posljedica. Poplava migranata u Europi može izazvati negativne reakcije ljudi koje mogu dovesti do nasilja i većeg sukoba. Onaj tko razumije povijesne događaje, to je mogao odmah predvidjeti, a onda i reagirati kako bi se na vrijeme nosio s negativnim posljedicama. Određene političke odluke imaju svoje posljedice. Osoba koja razumije moguće posljedice, razumije uzročno-posljedičnu vezu te može predvidjeti što određene odluke i potezi donose, otpornija je na manipulaciju i može donijeti ispravne odluke. Često su stvari koje se događaju u svijetu već viđene u prošlosti. Stoga, kad ih poznajemo, možemo bolje reagirati na njih. Teme koje se uče na nastavi Povijesti i vještine koje razvijamo kroz nastavu Povijesti, sama narav predmeta, daje nam alate za predviđanje posljedica određenih odluka i događaja, bile one političke ili neke druge naravi. Automatski smo spremni bolje reagirati i izbjeći posljedice koje mogu biti katastrofalne za nas i čovječanstvo općenito. Ovdje možemo navesti primjere tehnološkog razvoja koji sam već spominjao koji ima negativne i pozitivne posljedice, primjer hušakačkih poruka protiv određene skupine ljudi i do čega to može dovesti, primjer financijske ili zdravstvene krize i koje one negativne posljedice mogu imati te što možemo napraviti da ih spriječimo. Sve te vještine bit će važne kojim se god poslom bavili u budućnosti. Na kraju krajeva, bitne su i za naš privatni život. Primjerice, ako razumijete svijet oko sebe i u kojem smjeru ide, možete predvidjeti što će za vaš posao u budućnosti biti važno, koju prednost imate ako ste u korak s vremenom, hoće li ono što radite biti uspješno i potrebno u budućnosti ili neće.

Svijet budućnosti iz dana u dan postaje sve kompleksniji. Društvo razvojem postaje složenije i zahtijeva složenije vještine za kvalitetan život. Raznolike mogućnosti koje nam nudi svijet današnjice u jednu ruku olakšava, a u drugu čini život složenijim. Škola, posebice osnovna škola, ima zadatak pripremiti djecu za kvalitetan život u budućnosti, prenijeti budućim generacijama spoznaje i znanja o svijetu koje imamo te dati im odgovarajuće alate da te spoznaje i znanja dalje razvijaju ili pak mijenjaju. Stoga

smatram kako je izuzetno važno u svakom dobu, a posebice u današnjem dobu, gdje se svijet naglo razvija, brzo ulazi u krize i relativno brzo izlazi iz njih, zauzeti stav i objasniti na koji način obrazovanje može odgovoriti na izazove današnjice i budućnosti. Koju ulogu igramo mi učitelji u oblikovanju budućeg svijeta? Posebice smatram da je to važno u trenutku kad se društvo gubi u shvaćanju uloge obrazovanja, uloge učitelja u društvu i općenito razumijevanju događanja u svijetu i na koji način ti događaji utječu na nas te kako ispravno reagirati na njih. Ovaj rad samo je polazna točka za širu raspravu o ovoj temi. Nabrojao sam i dotaknuo neke od vještina koje su važne, a predviđam da ne lutamo kroz život, već da kvalitetno doprinosimo daljnjem razvoju svijeta, a ne destrukciji tog istog svijeta. Svaku od navedenih vještina može se detaljnije obraditi kao zasebnu temu. Svaki učitelj kroz svoj predmet treba izbalansirati na koji će način pripremiti učenike za svijet budućnosti. Prije svega, trebamo mi sami biti svjesni svijeta oko nas i budućnosti te kako pripremiti učenike za budućnost. Ovaj članak, između ostalog, poziva i na razvijanje te svijesti.

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Stanić, V. (2024). Razvijanje vještina za 21. stoljeće kroz nastavu Povijesti. *Poučavanje povijesti*, III(1), 74-77.

Literatura

1. Buchberger, I., Bolčević, V., Kovač, V. (2017) Kritičko mišljenje u obrazovanju: Dosadašnji doprinosi i otvoreni smjerovi, *Metodički ogledi*, 24 (1), str. 109 – 129.
2. Council of Europe (2018), *Quality history education in the 21st century, Principle and guidelines*.
3. Dimić Vrkić, J. (2013) Kompetencije učenika i nastavnika za 21. stoljeće, *Acta Iadertina*, Vol. 10 No. 1, 49-60.